

51-ий Злет Юнацтва

Елленвіл, Нью Йорк

Конкурс Знання

Полтавщина

*Спілка Української Молоді в Америці
2009р.*

Полтавщина

Полтавщина розташована в центральній Україні по лівому боці ріки Дніпра. Із другого боку Дніпра, себто на захід від неї, лежить Київщина.

Раніше Полтавщина мала славу, як частина України, в якій найкраще проявлялись чиста, мелодійна українська мова, найбільш питоменні (the most representative) українські звичаї, ноша, пісні. Щоправда, сьогодні це є більше міф, ніж реальність – роки советсько-російської окупації довели до значного зросійщення цього краю.

Своїми краєвидами Полтавщина дуже мальовнича. Їхати Полтавщиною – це велика насолода для очей. Поля засаджені золотим збіжжям або соняшником, а де-не-де розцвітають трави давнього степу чи дерева невеликого лісу. По селах стоять хатки у пишніх садках, і навіть міста устелені розкішною зеленню.

Географія

Полтавщина – це низина. В основному вона має рівну поверхню з рідкими горбами. Цим Полтавщина творить контраст до більш хвилястого, горбатого дніпровського Правобережжя. Коли стати на правому березі Дніпра, що підноситься набагато вище як лівий берег, та поглянути на ліву сторону ріки, постає картина безмежної рівнини. Полтавська область займає приблизно 5% території України.

Полтавщина розташована у зоні лісостепу. Ліси вкривають менше 10% її території, а решта – це заорені поля (колишній степ), засаджені різними хліборобськими рослинами: пшеницею, бараболею, соняшником, цукровим бур'яком і т. д. Земля тут дуже добра для вирощення хліборобських рослин; ґрунт складається в основному з родючого чорнозему, а його якість тут одна з найкращих в Україні та світі.

По території Полтавщини протікає приблизно 100 рік. Майже всі з них вливаються в Дніпро або його притоки - ріки Сула, Псел, Ворскла та Орель.

Підсоння (клімат)

Полтавщини має помірно континентальний клімат. Температура липня коливається між $+70^{\circ}$ та $+95^{\circ}$ (Ференгайт), а в січні між -20° та $+20^{\circ}$ Ф. Опади бувають переважно в липні-серпні у вигляді дощів. Але що кілька років буває посуха. Сніги починають опадати вкінці листопада. Їх не падає багато, але вони звичайно не тануть аж до березня, і тому снігу назбирається до одного фута перед тим, як починає танути навесні. У літі віють із сходу сухі, гарячі вітри.

Населення

За кількістю населення Полтавщина займає 11-те місце серед областей України. На її території проживає близько 1,700,000 людей. Населення в основному, на 90%, складається з українців. Приблизно один мільйон людей живе в містах.

Економіка - промисловість (індустрія)

Передове місце в економіці Полтавщини продовжує займати хліборобство (agriculture, farming). Полтавські хлібороби вирощують усякі види збіжжя, молоко та інші продукти. Сьогодні більшість ферм є приватизовані. Існує багато великих ферм та агробізнесів. Полтавщина постачає більше 5% усього харчування України. Полтавські хліборобські продукти продаються не тільки по всій Україні, але й закордоном. Дослідники в Полтавському Інституті Господарства створили нові породи пшениці вищої якості.

У промисловому виробництві найбільшу вагу мають паливна промисловість (продукція нафти та газу для палива) і машинобудування. 20% української нафти та майже 40% природного газу України походить із родовищ (mines) на Полтавщині. Біля міста Комсомольськ знаходяться багаті поклади залізної руди (deposits of iron ore). Регіон також має великі поклади пісків для виробу цегли та інших будівельних матеріалів. Лікуватись мінеральними водами Миргороду приїжджають люди з цілої України та інших країн.

Загалом у регіоні працюють майже 400 великих промислових підприємств і понад 600 малих. Тут виробляють більше три тисячі різних індустріальних продуктів, серед них: вантажні автомобілі (trucks), мікроавтобуси, поїзди (потяги), електричні мотори, машини для металургії (metalworking), приладдя для обробки харчів, алмазні (діамантові) інструменти, керамічні вироби, одяг, взуття тощо.

У полтавській області є два великі промислові центри – Полтава і Кременчук. В економічному відношенні більшу роль відіграє Кременчук. Тут працює завод вантажних автомобілів «Авто КраЗ». Разом з італійською фірмою він виготовляє також мікроавтобуси. В Полтаві є багато невеликих заводів, на яких виробляють різні машини, лампи, штучні алмази та алмазні інструменти, електромотори, обладнання для хемічної та харчової промисловостей.

Рівнинна поверхня Полтавщини, її погідне підсоння, родюча чорна земля, багатство мінеральних ресурсів створюють добрі умови для економічного розросту області. Міста Полтавщини мають добрі сполучення з головними містами України (Києвом, Харковом, Донецьком). Найбільш перспективними для Полтавщини є такі індустрії: машинобудування, металургія (production of metals), продукція електротехнічного приладдя, переробка нафти на продукти загального користування і виготовлення харчів.

Адміністративний устрій

До складу області входить 25 районів та 5 більших міст - Полтава, Кременчук, Лубни, Миргород та Комсомольськ.

Визначні полтавці

Значний внесок у розвиток української та всесвітньої науки і культури або в політичному житті зробили уродженці Полтавщини:

Найвидатніший філософ України **Григорій Сковорода**, філософ **Памфил Юркевич**,

політично-громадські діячі **Микола Міхновський** («батько українського націоналізму»), **Михайло Драгоманов** («батько українського соціалізму»), **Симон Петлюра** (головний отаман військ У.Н.Р і голова Директорії У.Н.Р.), **Кирило Осмак** (президент Української Головної Визвольної Ради – підпільного уряду України в 1944-1960 роках), публіцист і письменник **Іван Багряний**,

перший патріарх Української Православної Церкви (Київського Патріархату) **Мстислав Скрипник**,

математик світового значення **Микола Остроградський**,

вчений-винахідник, один з піонерів ракетної техніки й теорії польотів в космос **Юрій Кондратюк**,

письменники **Іван Котляревський** (автор поеми «Енеїда» та оперети «Наталка Полтавка»), **Микола Гоголь** (автор збірки новел про життя на Полтавщині «Вечорі на хуторі біля Диканьки» та повісті «Тарас Бульба»), **Євген Гребінка** (автор чудово написаних байок), поет-байкар **Леонід Глібов**, **Панас Мирний** (автор повісті «Хіба ревуть воли, коли ясла повні»), **Олена Пчілка** (мати Лесі Українки), **Олесь Гончар** (автор повісті «Собор», в якому він описав духове спустошення України в час совєтсько-російської окупації), **Петро Василенко** «Гетьманець» (автор упівських віршів) та інші,

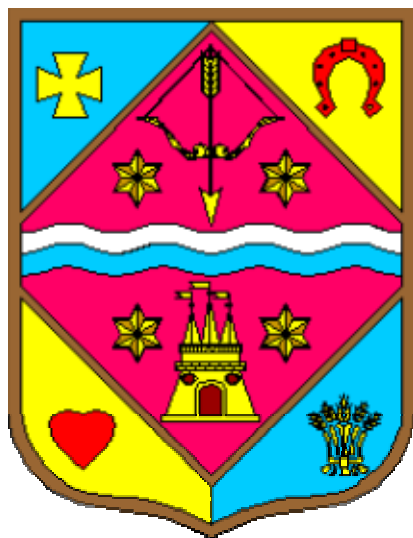
маляр і один з найкращих портретистів 18 століття **Володимир Боровиковський**, скульптор **Леонід Позен** (автор пам'ятника Іванові Котляревському в Полтаві),

композитори **Микола Лисенко** («батько української музики»), брати **Георгій та Платон Майбороди** (Платон скомпонував музику до популярних пісень «Рушничок», «Київський

вальс», «Білі каштани»), **Маруся Чурай** (народний піснетворець й автор пісень «Ой не ходи Грицю» та «Засвістали козаченьки»),

педагог **Григорій Ващенко**, автор ряду праць на педагогічні теми, головний творець сумівської виховної системи.

На Полтавщині встановлені пам'ятники та меморіальні дошки цим та іншим діячам.

Історія Полтавщини

На території Полтавщини археологи розкопали залишки поселень кількатисячної давности. Люди жили тут ще в старій кам'яній добі. Біля полтавського села Більськ розкопано найбільшу фортецю войовничих скитів. Разом розкопано більше 200 поселень і курганів (поховань з високими насипами). Згідно з літописами Полтавщина була заселена стародавніми слов'янськими племенами сіверян і полян.

За часів княжої держави, коли Русь була поділена на окремі князівства, територія Полтавщини входила до складу Переяславського князівства. (Давнє місто Переяслав раніше вважалося як одне з міст Полтавщини, але тепер входить до київської області). За князя Володимира на цій території побудовано ряд фортець, які захищали Україну від набігів степових кочовиків, серед них: Хорол, Лубни, Лтава (давня назва Полтави), Пирятин, Пісочин, Лохвиця та інші.

У дальшій своїй історії Полтавщина постійно знаходилась «на межі» (on the boundary of). Протягом 11-17 століть вона лежала на межі княжої української держави та «Диким Полем», яким мандрували всякі кочові племена (on which roamed various nomadic tribes), згодом – на межі Польської держави та Московської імперії. Прикордонні умови життя (the frontier conditions of life) на Полтавщині, постійні зіткнення ворогуючих сусідніх народів спричинили виникнення особливої верстви населення – козацтва, яке виборювало незалежність від панування на її території інших народів.

Після упадку княжої української держави Полтавщина перебувала під владою спочатку Литви, згодом Польщі, далі царської Росії (після того, як гетьманська держава перейшла під російську владу). Але впродовж усього того часу вона зберегла своє виразне українське обличчя.

Полтавці брали активну участь у національно-визвольній війні, очоленій гетьманами Богданом Хмельницьким, Іваном Виговським, Іваном Мазепою та іншими.

Напочатку 19 століття полтавець Іван Котляревський поемою «Енеїда» започаткував нову українську літературу і положив основу розвитку літературної української мови. «Будеш, батьку панувати поки живуть люди. Поки сонце в небі сяє Тебе не забудуть», — так оцінив історичну роль Котляревського Тарас Шевченко. Полтавська говірка (діалект) лягла в основу літературної української мови.

Після революції 1917 року ще більше активізується на Полтавщині українське політичне та культурно-освітнє життя. Велику руйну нанесли їй більшовики-комуністи. Оголосивши війну незалежній Україні, комуністичні війська в січні захопили Полтавщину і розгорнули страшний терор проти її населення. У самій Полтаві та в багатьох селах розстріляли велике число людей. У відповідь цьому терору на Полтавщині спалахнуло кілька антикомуністичних селянських повстань.

Ще гірший терор запровадили комуністи в кінці 1920-их і впродовж 1930-их років. Багато селян, насамперед найкращих хліборобів, вивезено з України в час колективізації, а в час Голодомору 1932-1933 років на Полтавщині загинуло з голоду майже мільйон осіб. У 1991 році біля полтавського села Лубни насипано «курган жалоби» в пам'ять жертв Голодомору. Це був перший офіційний меморіал присвячений Голодомору. Репресії кінця 1930-их років винищили кращі інтелектуальні сили Полтавщини.

Великих руйнувань зазнала Полтавщина під час Другої світової війни. А в 1960-80-их роках з карти області зникли сотні сіл внаслідок невдалої політики советського уряду у відношенню до сіл.

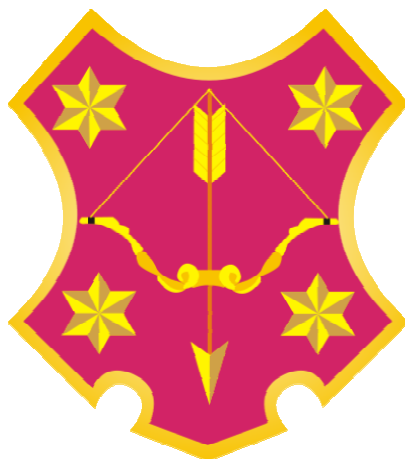
Багато пам'яток засвідчують про високий рівень культури полтавців. Славу української пісні допомогла поширити легендарний народний композитор козацьких часів Маруся Чурай. Її пісні «Ой не ходи Грицю» та «Засвітали козаченьки» стали відомими по цілому світу, включно з Америкою, де їх співали навіть популярні американські співаки.

Головні Міста Полтавщини

Найбільші міста Полтавщини це - Полтава, Кременчук, Лубни, Миргород, Гадяч, Пирятин.

Полтава (Населення 300,000)

Столицею Полтавщини є старовинне місто Полтава. Лежить вона на правому березі ріки Ворскла, що є притокою Дніпра.

Вперше про Полтаву згадується на сторінках літопису в 1171 році, коли дружинники князя Ігоря розгромили тут відділ половецького війська. Полтава була тоді однією з оборонних фортець, що стояли на границі з степом, і носила назву «Лтава» або «Олтава».

Археологічні розкопки натомість виявляють, що Полтава виникла значно раніше за час тієї першої згадки про неї в літопису. У центрі Полтави розкопано сліди будівель і вулиць ще з 9-го століття. Ці наукові свідчення стали базою святкувань 1100-літнього ювілею Полтави у 1999 році.

Після упадку княжої української держави Полтава була під владою спочатку Литви, згодом Польщі, далі царської Росії. У численних війнах місто зазнавало неодноразових руйнувань, але постійно відроджувалось.

Після утворення козацько-гетьманської держави в 1648 році Полтава стала адміністративним центром Полтавського полку (з 1648 до 1775 р.). У 1654 р. в Полтаві зустрілись представники московського царя з гетьманом Богданом Хмельницьким і тут заключили нещасний Полтавський договір, згідно з яким Україна мала перейти тільки під захист московського царя, а не під його владу. Завдяки цьому договору Україна опинилась в московській неволі впродовж наступних 250 років.

Мабуть найбільше Полтава відома в українській, а рівночасно і в світовій історії, тим, що тут 27 червня 1709 року відбувся вирішальний бій союзних військ шведів та українців із московським військом царя Петра I. Коли Росія та Швеція зустрілися у Північній війні, Україна, в особі гетьмана Івана Мазепи, отримала історичний шанс досягти незалежності. Але саме під Полтавою було підірвано пляни гетьмана Мазепи. Російський військовий гарнізон при підтримці частини населення міста, на три місяці відбивали облогу шведської армії, яка втратила тут при цьому кращі свої сили. Цим для армії царя Петра I було створено передумови для перемоги над військами Карла XII та Мазепи. Майже 300 років тому Полтавська битва стала поворотною (а turning point) в тогочасній європейській історії, закріпивши для Росії на два століття місце гегемона (пана) північно-східної Європи. Рівночасно вона визначила на три століття долю України, як колонії Росії.

До початку 19 століття Полтава ще була невеликим містечком із фортецею, довкола якої стояли чепурні побілені будиночки та козацькі барокові храми. Вона займала невеликий простір на плято (plateau), що височило над правим берегом ріки Ворскла. У 1802 році 8-тисячне місто стало центром новоутвореної полтавської губернії (Poltava province). Полтаву було цілковито реконструйовано. Розібрано стару фортецю, а центром міста стала нова Кругла площа, з якої розходилися вулиці у вісьмох напрямках. Навколо площі споруджено адміністративні будинки нової губернії. А в центрі площі поставлено Монумент слави на честь перемоги Росії над шведськими та українськими військами.

Полтава. 1850 рік

У 19-ому столітті Полтава почала ставати осередком освіти. Відкрито училища, гімназії, семінарію, офіцерську школу, щоденні школи, а також публічні бібліотеки та видавництва. В «українських Атенах», як називали тоді Полтаву, вчилися й формували свій майбутній геній математик В.Остроградський, письменники Л.Глібов, М.Гоголь, вчений і громадський діяч М.Драгоманов, провідник визвольної боротьби С. Петлюра та інші. Таким чином, головним здобутком Полтави було нарощування духовного потенціалу України. Тут оселилися чи періодично працювали багато видатних інтелектуалів. Працюючи в Полтаві, Юрій Кондратюк у чотирьох зошитах розрахував можливості космічних польотів у міжпланетному просторі. А в 20-ому столітті розпочинав тут свою педагогічну діяльність видатний автор цілого ряду праць на педагогічні теми Григорій Ващенко, головний творець сумівської виховної системи.

Велику історичну роль в розвитку української культури мала побудова в Полтаві першої великої будівлі в стилі, що називаємо національним. Коли на початку 20-го століття приступили до здвиження будинку Полтавського губерніяльного земства (state capitol building) рішено поставити його у стилі, що втілював би риси традиційного українського народного будівництва. На архітектора запрошено Василя Кричевського, якого після здійснення цього чудового проєкту стали вважати «батьком українського національного стилю». Сьогодні у цій будівлі знаходиться краєзнавчий музей.

Багате культурно-освітнє життя Полтави сприяло також і розвитку в Полтаві української політичної думки. Таємний гурток «Унія» у 1874-75 роках сформулював політичну мету – досягнення національної незалежності України. Об'єднані у «вільні громади» полтавські інтелігенти разом з однодумцями інших міст України створили у 1900 році Революційну Українську Партію (РУП). Із неї вийшла більшість політичних провідників національної революції 1917–1920 років. Саме виступ у Полтаві ідеолога РУП Миколи Міхновського з брошурою «Самостійна Україна» мав визначальний вплив на тоді юного полтавця Симона Петлюри.

Відкриття у 1903 року пам'ятника Іванові Котляревському зібрало в Полтаві провідну інтелігенцію України. Адміністративна заборона виступати українською мовою на святковому відкритті зрушила суспільні настрої до боротьби проти заборон, накладаних російським урядом на українську мову (Валуєвський циркуляр, Емський указ).

Полтавці тяжко постраждали від більшовицьких катів. Коли більшовики вдерлися в Полтаву у січні 1918 року вони вчинили страшну різанину населення, а впродовж 1920 року таємна поліція ЧеКа розстрілювала тут щоночі близько 200 осіб.

До 1920-их років місто не мало індустріального характеру, хоч були тут різні майстерні та малі заводи. У тому часі переважали тут невеликі підприємства. Натомість 1920-30-ті роки позначилися в історії Полтави поступовою індустріалізацією. В 1939 р. вже функціонували 80 промислових підприємств.

Лихо нацистської окупації перетворило значну частину Полтави в руїни. Руками нацистів і більшовиків розстріляно і закатовано майже 20,000 полтавців, серед них кількадесят членів ОУН, які вели тут проти-німецьку підпільну діяльність.

Післявоєнне відновлення Полтави почалося в 1950-х роках. Перебудовано знищені будівлі та поставлено нові будинки, з'явилося телебачення. Символом відродження Полтави стала відбудова з руїн унікального будинку краєзнавчого музею.

Пам'ятник Тарасові Шевченкові в Полтаві скульптора І. Кавалерідзе

Походження назви

Що стосується походження назви Полтави більшість вчених виводять її від річки Лтави. А відносно назви Лтава існує думка про скитський корінь назви. У багатьох тюркомовних етносів слова „ол“, „ола“, „ул“, „ула“ означають „поселення“, „місто“, а „таві“ в осетинській і грузинській мовах означає „початок ріки“, „вершина“, „високий берег“.

Наука та освіта

Полтава завжди була важливим центром науки та освіти. Тут функціонує ряд вищих навчальних закладів, серед них:

Полтавський державний педагогічний університет імені Володимира Короленка,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка,
Медична стоматологічна академія,
Аграрна (Agricultural) академія,
Академії статистики,
Університет споживчої кооперації (University of consumer industry),
Музичне училище,
всякого роду інститути, коледжі та технікуми.

Культура

У Полтаві діють два театри, філармонійна оркестра, народний хор бандуристів і ряд музичних шкіл.

Театр у Полтаві

Спорт

Центральний стадіон «Ворскла»

Головна футбольна команда міста є «Ворскла Полтава». Вона виступає у прем'єр-лізі України. Найвищим досягненням "Ворскли" було здобуття третього місця у чемпіонаті Вищої ліги України в 1996-1997 роках. А в 2009 році команда "Ворскла" завоювала кубок України.

Є у місті і друга професійна команда - футбольний клуб «Полтава».

У Гандбольній лізі місто представляє команда «Динамо Полтава». В баскетбольній суперлізі виступає баскетбольний клуб «Полтава». Жіноча футзальна команда «Ніка» багаторазово ставала чемпіоном України.

У Полтаві стоять чимало спортивних споруд: Центральний стадіон «Ворскла» та інші стадіони, спортивні комплекси, мототрек, тенісові корти.

Пам'ятник українським загиблим козакам. Майбутній музей «Козацька держава».

Визначні пам'ятки архітектури:

Архітектурний ансамбль Круглої площі, багато церков, Хрестовоздвиженський монастир, багато будівель, визнаних пам'ятками архітектури, сучасні будівлі з багатою архітектурою.

Музеї

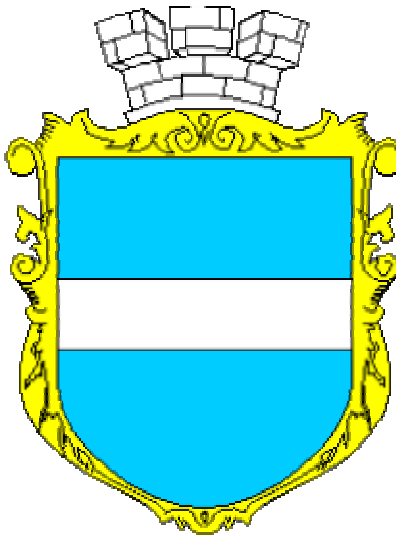
У Полтаві велике число музеїв, серед них:

- Полтавський краєзнавчий музей,
- Музей історії Полтавської битви (планується зміна на музей «Козацька держава»),
- Музей-садиби Івана Котляревського,
- Художній музей,
- Музей космонавтики,
- Геологічний музей,
- Музей військових конфліктів XX сторіччя.

Підприємства

В Полтаві є багато невеликих заводів (factories), на яких виробляють різні машини, електричні мотори, цеглу, лампи, штучні алмази (artificial diamonds) та алмазні інструменти, обладнання (equipment) для хемічної та харчової промисловостей, пиво і т.д. Функціонують тут також м'ясокомбінати (meat packing plants), декілька хлібзаводів (bakeries), кондитерська (confectionery) фабрика.

Кременчук (Населення 250,000)

Кременчук є важливим промисловим містом, розташоване на берегах ріки Дніпра. Воно засноване у 16 столітті. Із-за свого положення на Дніпрі Кременчук вже зрання придбав значення торговельного центру.

У Другій світовій війні (1939-1945) Кременчук був сильно знищений. Майже 90% будівель міста були понищені протягом війни. Місто залишилось майже повністю без старих будівель, збудованих до другої світової війни.

Кременчук - один із провідних промислових центрів України. У ньому виробляють близько 7% національної продукції. Місто є домом для КраЗ (truck-виробнича компанія, одна з найбільших у Східній Європі),. Також працюють тут автомобільний складальний завод, завод виробу вагонів, колес, металургійний завод та інші.

Миргород (Населення 50,000)

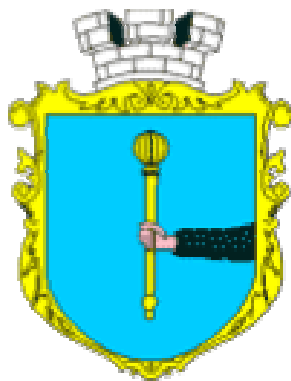
Миргород – одне з найдавніших поселень Лівобережної України, засноване у 12 столітті як сторожова фортеця на східній границі княжої держави.

З 1649 року Миргород служив адміністративним центром Миргородського козацького полку. У 1727 році миргородського полковника Данила Апостола було обрано гетьманом України.

У Миргороді існує курорт, до якого люди приїжджають з різних сторін лікувати хвороби шлунка й кишки. П'ють мінеральні води та намащуються лікувальним торфом.

З початку 20-го століття в Миргороді діє керамічний технікум, в якій здобувають майстерність вже кілька поколінь майстрів кераміки. Миргород відомий на всю Україну центр кераміки.

Лубни (Населення 60,000)

Лубни, одне з найстаріших поселень на Полтавщині, лежить над рікою Сула. Місто було засноване ще князем Володимиром Великим в 988 році як одна з фортець на оборонній лінії фортець, що захищали південні кордони княжої України від степових напасників.

В 1107 році під Лубнами українські князі завдали важкої поразки половцям. Але в 1240 році Лубни зруйнувала монголо-татарська навала. Та, дякуючи багатій природі – лісам і болотам, населення не було повністю винищене, і місто продовжувало існувати.

З часом місто знов зросло. Родина магнатів Вишневецькі збудувала у місті один з кращих в Європі замків. За фінансової підтримки Раїни Вишневецької, у 1619 році засновано близько міста Мгарський Спасо-Преображенський монастир, у якому помазувались гетьмани України. У 1648 – 1781 рр. Лубни був центром Лубенського полку.

З 1700-их років у місті діяли ботанічні сади для розведення і використання лікарських рослин.

Під час невдалої революції 1905 року, в місті було проголошено "Лубенську республіку", яка, хоч і на короткий час, виявила величезне прагнення лубенців до вільного життя.

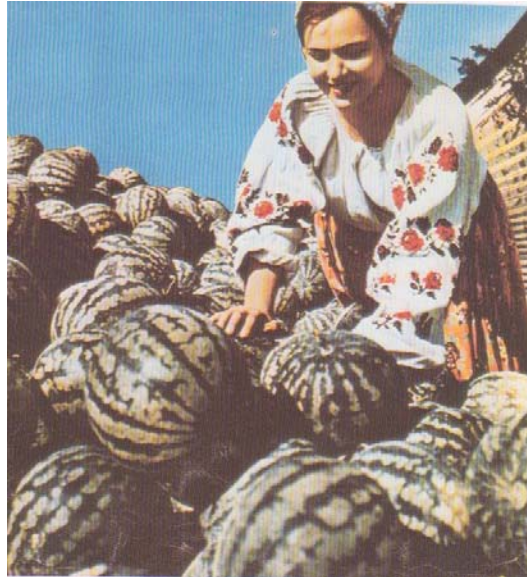
Торкнулася Лубен і гірка хвиля кривавого сталінського терору. В 1932 – 1933 роках жителі міста, як і тисячі мешканців навколишніх сіл, вмирали від штучно створеного більшовицькою владою голодомору. Не випадково на родючій лубенській землі біля Мгарського монастиря 1993 року висипано на Зажургорі курган-меморіал народної скорботи "Голодомор-33".

Сьогодні Лубни – значний промисловий центр. Діють тут м'ясокомбінат, молокозавод, меблевий комбінат, хлібозавод. У місті виробляють 45 видів морозива, а лубенський хліб відомий в усій Україні.

Центри Народного Мистецтва

Село Великі Сорочинці

Великі Сорочинці славне за свою чудову кам'яну церкву, збудовану в стилі козацького барокко, і за велилюдний «Сорочинський ярмарок» (Sorochinsky Fair), який щорічно проходить в останню суботу та неділю серпня. На цей ярмарок з'їжджається кількасот тисяч людей із цілої України, бо на ньому є нагода оглянути величезне багатство української народної культури, як мабуть нігде в Україні.

Село Опішня (Опішне)

Село Опішня широко відоме як центр виробу кераміки. Цегляста (reddish brown) кераміка гарно розписана орнаментом. Працює тут цілий ряд талановитих керамістів, праці яких експонуються на всесвітніх виставках.

Керамічне виробництво Опішні має довгу історію. В розкопках поблизу давніх курганів-поховань знайдено керамічні вироби ще з скитських часів. Сьогодні в Опішні існує школа, що виховує нові покоління керамістів і знайомить їх із традиціями опішнянської кераміки.

Керамічний промисел розвинувся тут на базі місцевих різнокольорових глин, добрих для кераміки. З опішнянських виробів славляться: кахлі, іграшки (зокрема гумористичні статуетки) і посуд щоденного та святкового вжитку. В советських часах виробництво декоративної кераміки зосереджено в артілі (фабриці), внаслідок чого дуже звужено і збіднено творчий розвиток індивідуальних майстрів.

Село Решетилівка

Село Решетилівка славиться як один із центрів народного ткацтва, килимарства і вишивкарства. Тут виробляють декоративні тканини, скатерті (обруси), рушники, вишивані сорочки, прикметні своєю декоративністю і яскравістю барв. Решетилівські вироби експонуються на міжнародних виставках. В роки советської окупації мистців загнали працювати у фабриці декоративних тканин. З переходом на фабричне виробництво якість решетилівських виробів занепала; на зміну колишньому творчому багатству решетилівського мистецтва прийшла одноманітна стандартизація, зумовлена пропагандивними вимогами. Останнім часом повертають старі традиції.

Релігійні Центри

Мгарський Монастир

Мгарський монастир довго був найважливішим монастирем на Лівобережній Україні. Він був заснований в 1619 році на кошти княгині Раїни Вишневецької, хоча за легендами на цьому місці існував монастир ще до татарської навали в 13 столітті.

Мгарський монастир завжди відігравав видатну роль в духовному житті України. Монастир свого часу відвідали майже всі гетьмани України, багато з яких складали поважні датки на його утримання (особливо гетьмани Хмельницький і Мазепа). Коштами гетьмана Мазепа в 1692 році був збудований на його території кам'яний п'ятибанний Спасо-Преображенський собор.

До монастиря здебільшого вступали старі запорозькі козаки. У 17-18 століттях тут був створений Мгарський літопис.

Перші ігумени монастиря були великими українськими патріотами. Вони заохочували гетьманів діяти для об'єднання Правобережної та Лівобережної України. Один ігумен був великим противником Москви, за що був ув'язнений і засланий до Росії.

На території монастиря поховані кілька митрополитів і єпископів.

Монастир існував до 1926 року, коли його закрили комуністи. У 1919 році комуністи вдерлися в монастир і розстріляли 17 ченців на чолі з ігуменом. Поруч одної з церков монастиря височіє величезний хрест, встановлений на місці поховання 17 мгарських мучеників. Щойно у 1993 року відроджено монастир.

Мгарський монастир в минулому і сьогодні

ГЕРАЛЬДИЧНІ СИМВОЛИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Герб області

У малиновому полі зображено лук зі стрілою та зірки - елементи, які входили до гербів міст Полтава та Пирятин. Вказують на історичну роль краю в обороні рідних земель, а також на місто Полтава як адміністративний центр області.

У малиновому полі зображено міські ворота з трьома баштами та флагштоками - елемент найстарішого з гербів, основний елемент герба міста Лохвиця. Вказує на міцність, могутність, недоторканність краю, козацькі традиції.

У синьому полі зображено козацький хрест - символ на історичних прапорах Полтавського полку та елемент гербів міст Миргород та Зіньків.

У жовтому полі зображено підкову - поширений елемент родових гербів Малоросії - символ щастя, добра, любові, злагоди.

У жовтому полі зображено серце - елемент гербів гетьмана П. Полуботка, В. Кочубея, поширений елемент гербів Малоросії. Символізує Полтавщину як серце України, її величність, духовність, землю, що дала життя видатним діячам світового значення.

У синьому полі зображено сніп, який уособлює природне багатство, родючість землі, працьовитість її мешканців, національні традиції краю.

Горизонтально розміщена хвиля - елемент гербів міст Комсомольськ та Кременчук. Символізує багатство водних просторів області.

Корона - символ могутності, стійкості, величчя й слави.

Символіка кольорів

Малиновий - найбільш поширений колір козацьких прапорів.

Символізує могутність, хоробрість, успіх, єдність.

Синій - боротьба за свободу, надія.

Жовтий - сонце, світло, добробут, доброта, праця, гідність.

У великому гербі запропонований вінок із гілок калини, обвитий стрічкою жовто-блакитного кольору, що підкреслює безпосередню приналежність до держави України. Вінчає герб стилізоване зображення стіни фортеці у вигляді корони та напис "Полтавщина".

Автор герба - Євген ШИРАЙ

Герб затверджено 30 січня 1998 р. 13-ю сесією Полтавської обласної ради XII скликання.

Прапор області

Прапор Полтавської області має співвідношення сторін 2:3.

У композицію прапора внесено зображення козацького хреста, основного елемента герба Полтавського полку. Його включено з історичних мотивів: у середині XVIII століття Кременчуцький, Пирятинський, Гадяцький, Зіньківський, Хорольський полки були об'єднані навколо Полтавського полку, прапор якого мав темно-синій колір з козацьким хрестом.

Синій колір - символ стійкості, сили, вірності, надійності. За геральдичними правилами XVIII століття, він символізує боротьбу за свободу.

Козацький хрест - символ вічності, духовності, святості; основний символ прапора Полтавського полку (XVIII століття), поширений елемент інших прапорів полтавських полків (Миргородського, Зіньківського). Золотий козацький хрест із кантуванням темнішого кольору (співвідношення висоти хреста до висоти полотнища - 1:2).

Автор прапора - Євген ШИРАЙ

Прапор затверджено 10 лютого 2002 р. 11-ю сесією Полтавської обласної ради XI скликання.

Об'єкти історично-культурної вартости на Полтавщині

Найцікавіші об'єкти історично-культурної вартости Полтавщини наступні:

Краєзнавчий музей (колишній будинок земства) у Полтаві, збудований у 1903– 1908 роках в українському національному архітектурному стилі

Хрестовоздвиженський собор з 17 століття у Полтаві, єдина в Україні семибанна церква в стилі козацького барокко

Ансамбль Круглої площі та Монумент Слави з ранніх 1800-их років в центрі Полтави

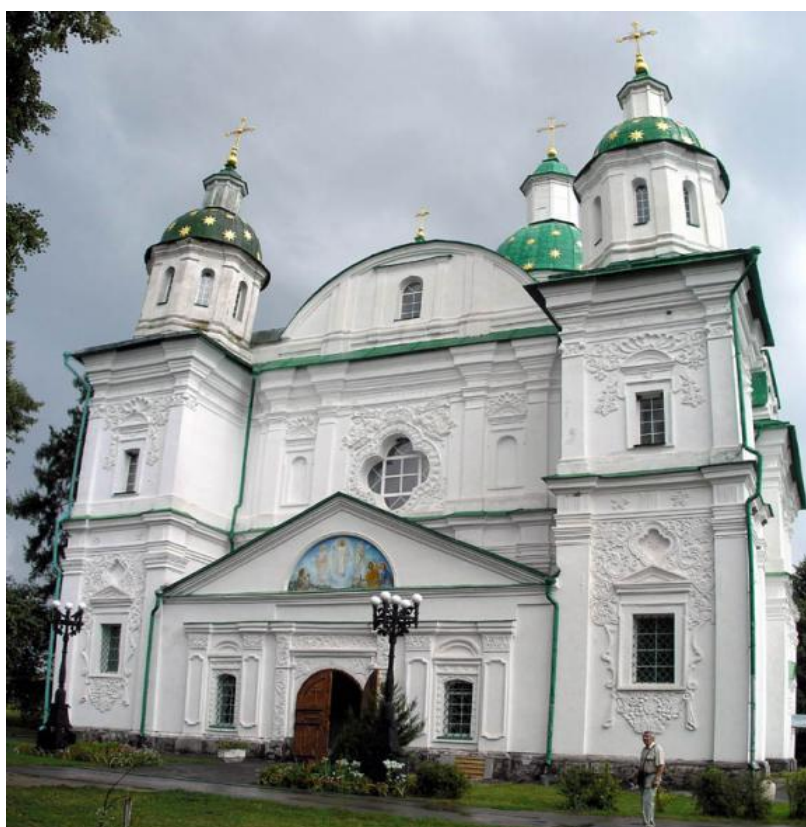

Покровська церква в селі Плiшивець, мальовнича дерев'яна церква з дев'ятьма банями

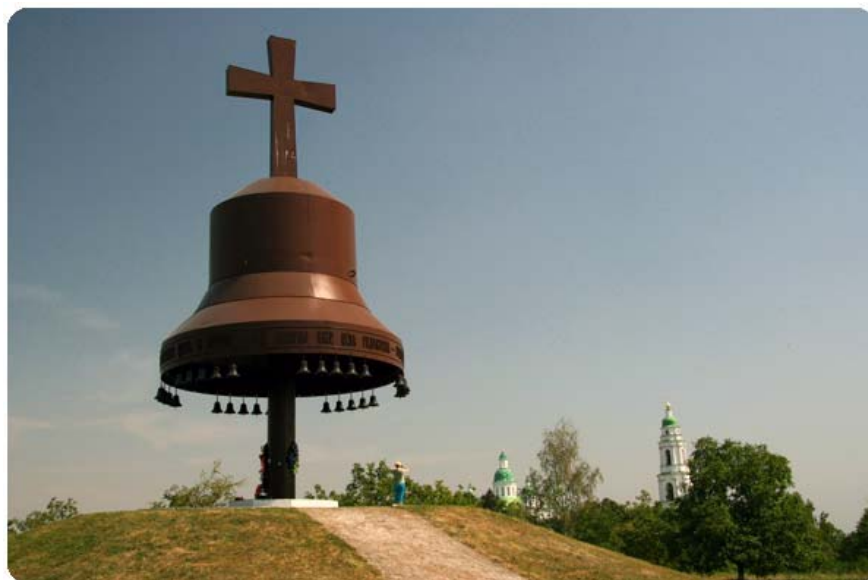

Спасо-Преображенська церква в селі Великі Сорочинці, збудована 1732 р., чудовий зразок козацького барокко

Мгарський монастир у селі Мгар із Преображенським собором, що є одним з кращих споруд у стилі козацького барокко

Меморіал народної скорботи "Голодомор-33" поблизу Мгарського монастиря

Залишки укріплень Більського городища. Некрополь (місце поховання) скитів (скіфів) із рядом курганів побіч території давньої скитської фортеці біля села Більськ

Сучасна імітація укріплень неподалік від Більського городища

Державний музей-заповідник українського гончарства у селі Опішне

Меморіальний комплекс в пам'ять філософа Григорія Сковороди в селі Чорнухи з реконструйованою садибою, в якій він народився

Державний музей-заповідник М. Гоголя у Великих Сорочинцях

Колишній палац родини гетьмана Данила Апостола в селі Хомутець біля Миргороду

Тріумфальна арка, споруджена у 1820 році на честь приїзду до Диканьки царя Олександра І. Вона слугувала парадним в'їздом до садиби Кочубеїв. Садиба з церквою відомої козацької родини Кочубеїв біля села Диканька (палац знищений).

Садиба Івана Котляревського (реконструйована) з його хатою і криницею

Садиба Котляревського складається з хати, криниці з журавлем

Пам'ятник полтавській галушці на Івановій горі

(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

(1-5) Державний історико-культурний заповідник «Поле Полтавської битви»

Комплекс із музеєм і пам'ятниками на полі, де в 1709 р. проходив бій під Полтавою (6 км. від міста). Тут полягло більше 8 тисяч шведів, українців та росіян. На гробах шведів і москалів поставлено пам'ятники, натомість козацькі гроби були зрівняні з землею і кости козаків розторошені царем Петром I, аби не залишилось від них сліду.

Народне Мистецтво Полтавщини

Народний Одяг Полтавщини

Народний одяг Полтавщини досить подібний до одягу Центральної України, та все ж таки має свої відмінності. У першу чергу, полтавська вишивка переважно відзначається великим бататством стібів (технік вишивання), тому сорочка тут виглядає дуже красиво.

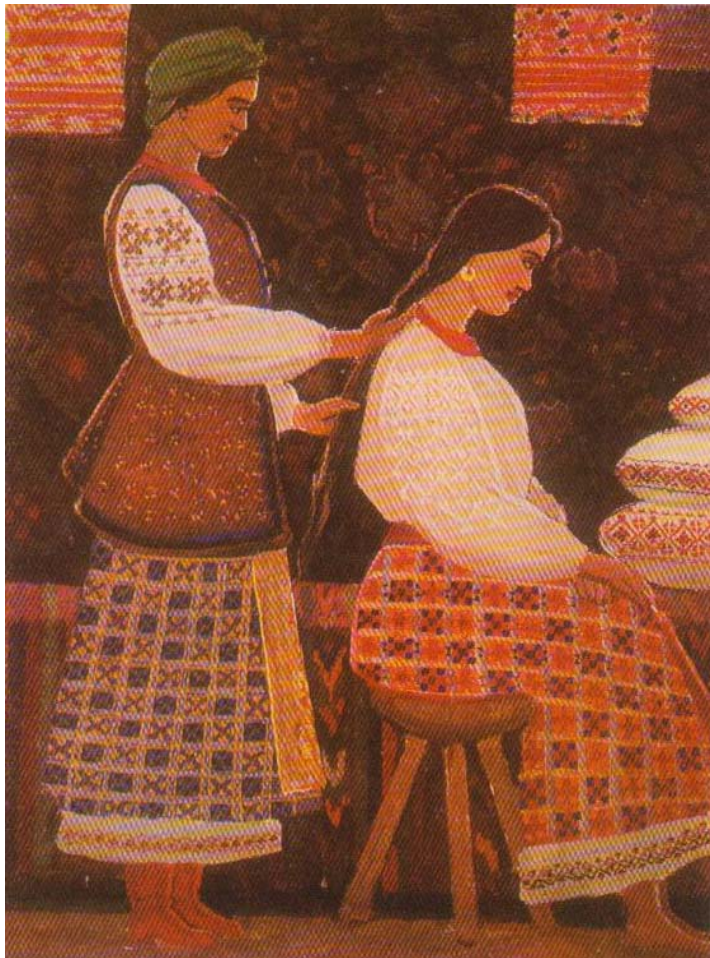
Сорочка в полтавському одягу довга. Рукави сорочки ширші, ніж в інших околицях. Для однієї сорочки вживали кілька стібів: мережку, вирізування, настил, верхоплут, виколку та інші. Найдавніше вишивання було «біле по білому» (білими нитками на білому полотні). Згодом стали нитки фарбувати. А коли з'явились фабричні нитки, стало популярним вишивати чорними та червоними нитками.

У жіночий одяг Полтавщини входить: **вишивана сорочка**, **запаска**, картата (plaid) тканина **плахта** з вовни, **спідниця** вишневого (червонявого) або чорного кольору, часто вона квітчаста, **фартушок**, довга **керсетка** (верхній одяг без рукавів) або **юпка** (довгий верхній одяг із рукавами, створений з фабричного сукна), **намисто** з червоних коралів, обведене двома рядами бурштину, високі чорні чоботи, а взимку чорні **черевики**.

Замість спідниці, жінки огортали себе двома шматками нефарбованої тканини з вовни (wool), а верх неї на свята – плахту (вбрання з двох полотен, зшитих до середини). Плахта була поширена тільки на Наддніпрянщині і має дуже давнє походження. У 20-ому столітті запуску та плахту поступово витіснила спідниця («димка» або «мальованка») вишневого кольору, часто оздоблена квітчастими мотивами.

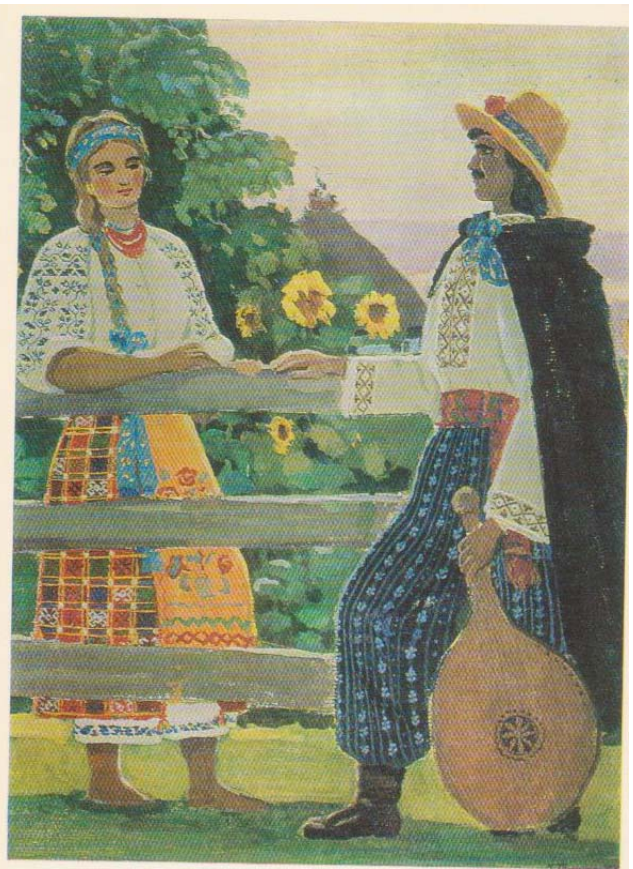
Зверху на сорочку одягали **керсетку** - ткану безрукавку, що в кожній місцевості мала своє забарвлення, оздоблення, особливого крою.

Верхнім одягом були **свита** з білого сукна або **юпка** з легкої тканини. Узимку жінки носили кожух, який своїм оздобленням не відрізнявся від чоловічого кожуха.

У чоловічий одяг Полтавщини входять: біла **вишита сорочка**, біла або брунатна (**brown**) **свита** (woven overcoat), **жупан** (sheepskin overcoat) або різного роду куртки, а влітку - безрукавка, козацькі **шаровари** (у 20-ому столітті їх замінили широкі полотняні штани). На голову вбирали шапку зі смушку (from the skin of a newborn lamb), влітку - солом'ний бриль (straw hat).

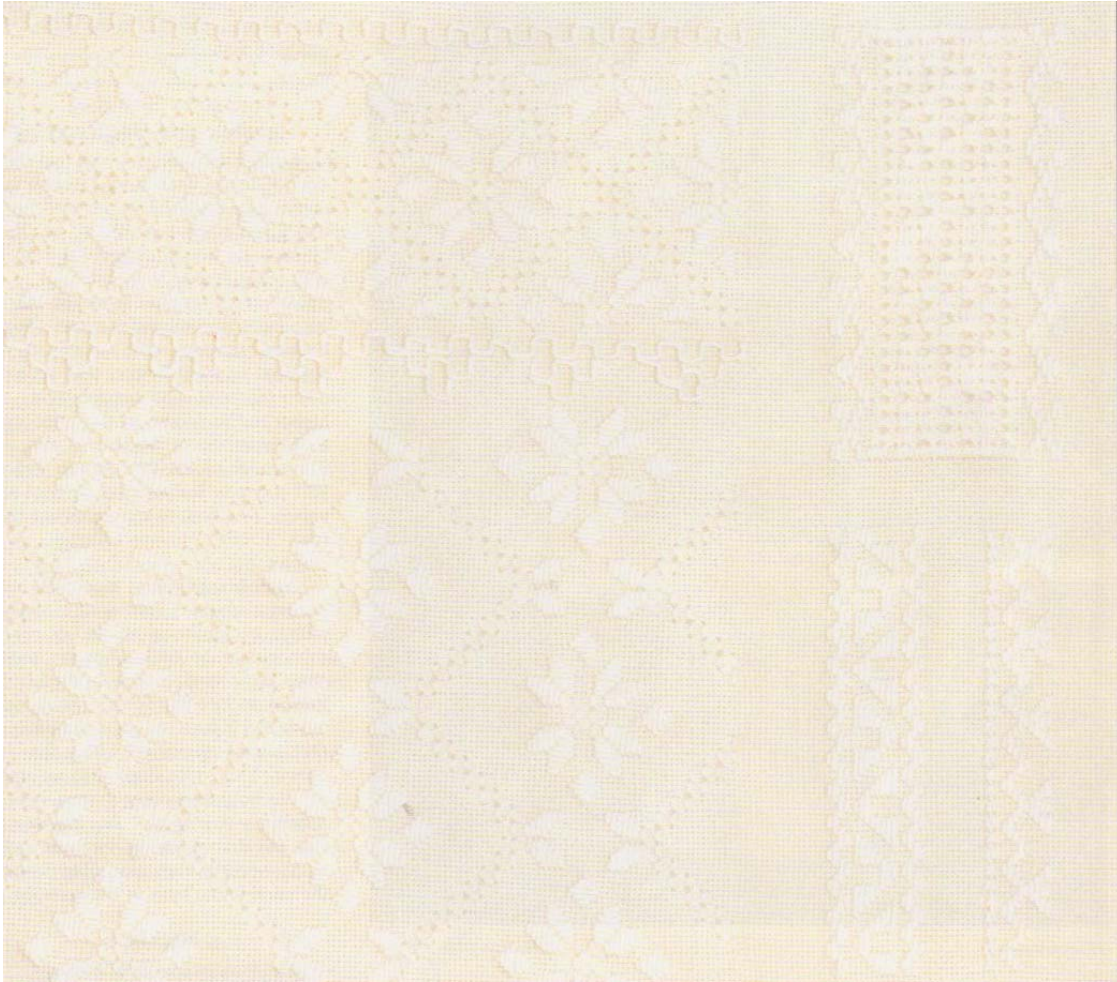

Полтавська Вишивка

В усіх етнографічних регіонах України існують різноманітні техніки виконання вишивки. Разом в Україні відомі понад 100 різних засобів виконання вишивки (стібів або швів). Водночас кожна місцевість має свої найбільш улюблені техніки. Наприклад, гладь типове для Київщини, низинка – для Гуцульщини і так далі. На Полтавщині найбільш популярними були прозорі шви – мережка, вирізування та виколювання білими нитками.

У мережці стягається або зв'язується подовжні нитки полотна, щоб створити взір із отворами. Відмінною рисою полтавської мережки є те, що вона виконується виключно білим кольором.

При вирізуванні спершу сильно обшивають довкола місця, що буде вирізуватись, а потім вирізують втяті нитки. Так створюються невеликі квадратні отвори – дірочки і постає сіточка. При виколюванні стягається подовжні (longitudinal) і поземні (horizontal) нитки полотна в чотирикутники або кружечки. Через стягнення ниток постає дірочка. Як вирізування, так і виколювання звичайно сполучають із лиштвою – нею заповнюють інші поля полотна.

Клясичною технікою Полтавщини є також гладь – лиштва (менш поширена її назва –

настилування). У цьому шві нитки вишиті паралельно, переважно – горизонтально. Колись гладь виконувалась срібною і золотою нитками – так званою сухозліткою. У вишиванні гладдю переважають стилізовані рослинні взори червоного кольору в найрізноматніших його відтінках. За допомогою лиштви створюється геометризovanі рослинні мотиви, характерні для вишивки Полтавщини.

Дуже поширений на Полтавщині є і верхоплут. Цей шов побудований так, що голка рухається назад і вперед, себто двома прийомами, нитка з'єднує їх між собою то знизу, то зверху, від чого і виникає кривулька. Поєднання кривульок в різних комбінаціях породжує узір (орнамент).

Рослинні взори, які дуже поширені на Полтавщині, вишивають часто хрестиком.

Опанування традиційних технік – справа трудна, кропітка, тому секретам майстерності вишиття вивчали ще з раннього дитинства, вже з семи років життя.

Характерною рисою народної вишивки Полтавщини є поєднання різноманітних технік (5 до 15 стібів) в одному виробі - наприклад у прикрашенні сорочки або тканні рушника.

При вишиванні «білим по білому» утворюється малюнок вишуканого взору зі грою світла і тіні. Тонкі білі нитки накладаються на полотно в різних напрямках. При цьому, білий колір набирає безліч відтінків: від блискучого, що немов випромінювало світло, до сіруватого. У додатку, при вишиванні білим по білому додають сіру або сірувато-жовту нитку, що підсилює ефект контрасту світла і тіні.

В кінці 19 століття замість домотканих ниток почали вживати фабричні, забарвлені в яскраві кольори. Це кардинально вплинуло на всі сфери народного мистецтва: вишивання, ткацтво, килимарство. Відбулося засвоєння нових матеріалів, поширення гами кольорів. При вишиванні сорочок набула популярність поєднання червоного і чорного кольорів. Вишивки яскравими кольорами почали витісняти техніку білим по білому в сорочках. Але в 1950-их роках на Полтавщині почали повертатись до традиційного білого по білому, збагаченому новими орнаментальними елементами.

Техники вишивання

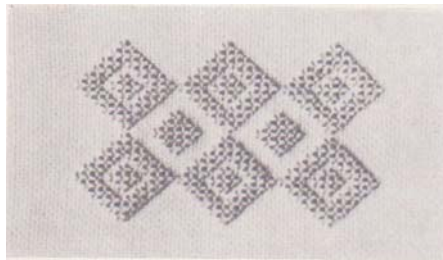
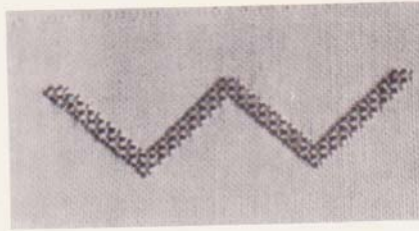
1. Листва.

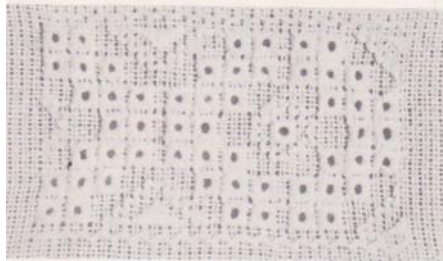
2. Вирізування.

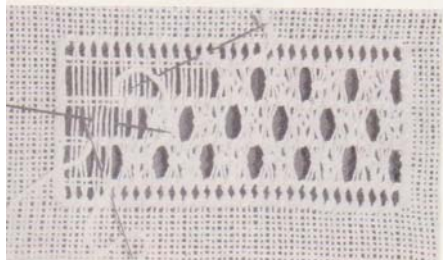
3. Виколювання.

4. Добанка

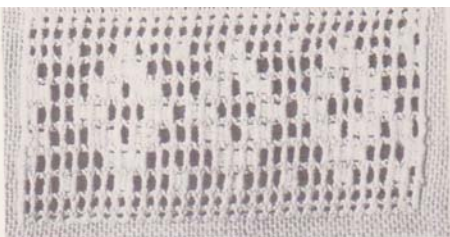
5. Слов'їні вічка

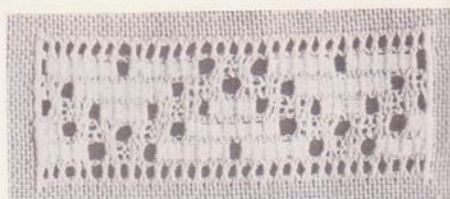
6. Ляхівка.

7. Ляхівка з настилом.

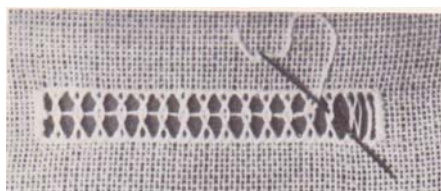
8. Прутик з настилом.

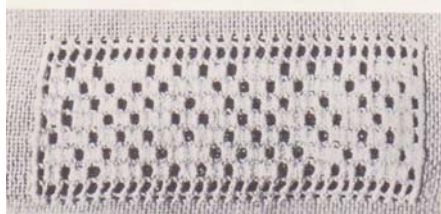
9. Прутик одинарний.

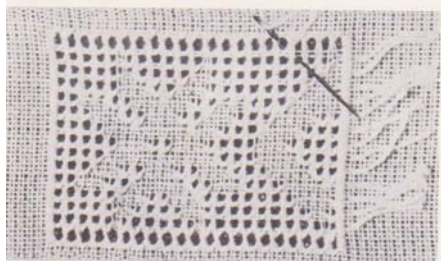
10. Черв'ячок.

11. Прутик схрещений.

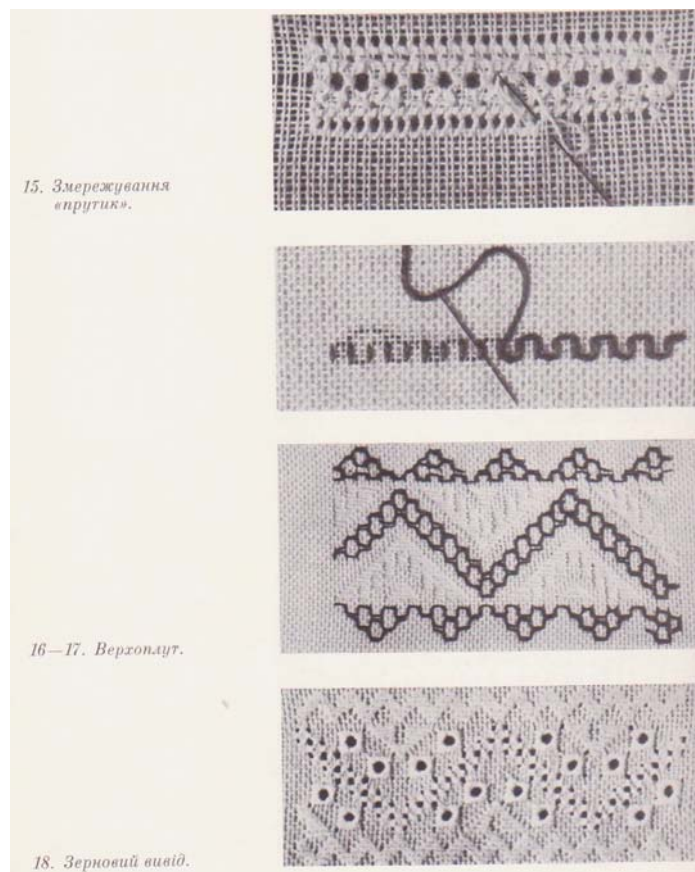
12. Мережка чисна.

13. Затяганка.

14. Прутик подвійний.

Орнаменти Полтавської Вишивки

В орнаментції полтавської вишивки переважають певні мотиви, проте при виконанні їх кожна вишивальниця вносить індивідуальні елементи, виконуючи їх в різних техніках, забарвлюючи іншими кольорами або іншими кольоровими відтінками і, таким чином, створюючи безконечні варіації однієї і тієї ж теми.

Для полтавської вишивки характерні рослинний, рослинно-геометричний і геометричний орнаменти. Рослинним орнаментом вишивають рушники, скатерті (обруси), хустки та керсетки. Рослинно-геометричним вишивають жіночі сорочки, а суто геометричним – чоловічі.

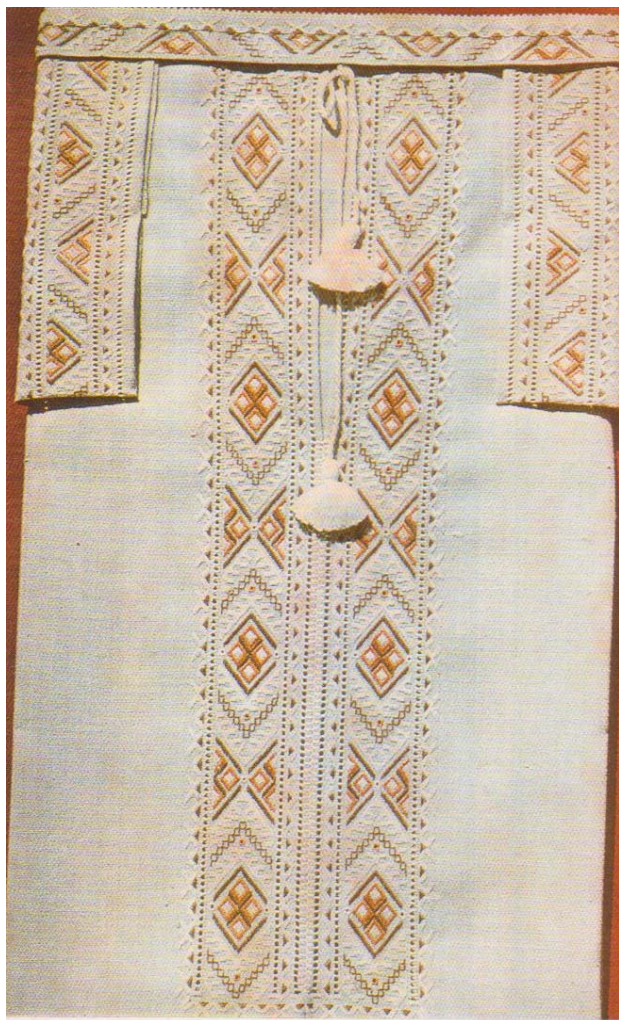
В основі полтавського геометричного орнаменту лежать прості фігури: хрест, квадрат, ромб, трикутник, восьмикутна зірка-розетка (символ сонця), ламані, зугзагоподібні та меандрові лінії (символи повтірного циклу життя). Своїм корінням ті мотиви сягають глибокої давнини. Вони втратили своє первісне магічне значіння, символіка їхня вже забута в народі, але внаслідок асоціації з іншими предметами за ними закріпились нові назви («заячі вуха», «баранячі ріжки», «конячі голови», «вітрячки», «дзвоники» тощо).

Найбільш відомі мотиви рослинно-геометричного орнаменту в її народній термінології такі: «сосонки», «калина», «барвінок», «дубове листя», «колоски», «виноград» і т. д. Дуже популярний на Полтавщині є мотив «гілки». Найчастіше це – довга, вигнута гілка з листям

певного дерева по боках. Також популярний мотив «ламане дерево» – гілка, з якої відходять дрібніші гілки.

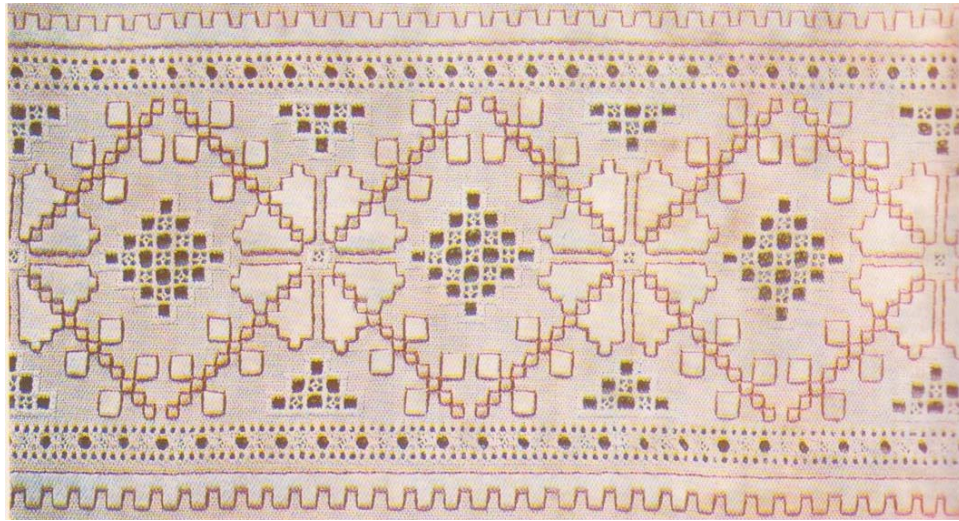
В 19-ому столітті широкого розвитку в полтавській вишивці набув рослинний орнамент. Найбільш поширені в орнаментиці такі квіти, як рожі, жоржини, волошки, гвоздики, незабудки, тюльпани, соняшники. На полтавщині рослинні мотиви набули геометричних окреслень. Конкретну квітку перетворюють в абстрактний орнамент, і завдяки цьому, він сприймається швидше як символ, ніж реальний образ. Рослинні орнаменти переважно приймають форму гілки з квітами чи листям дерев.

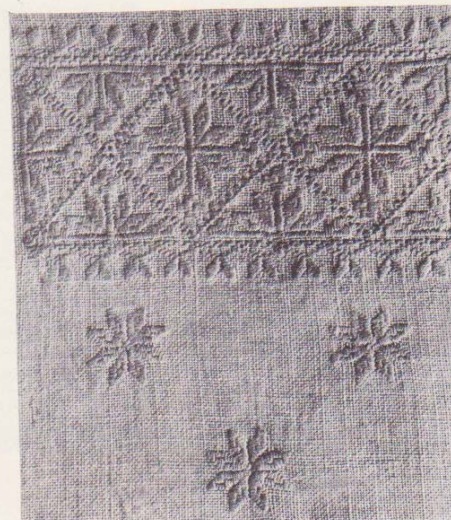
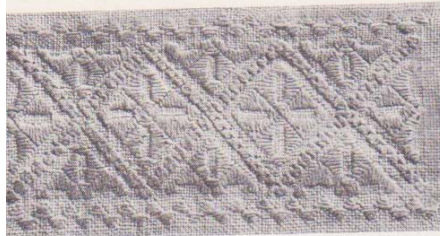
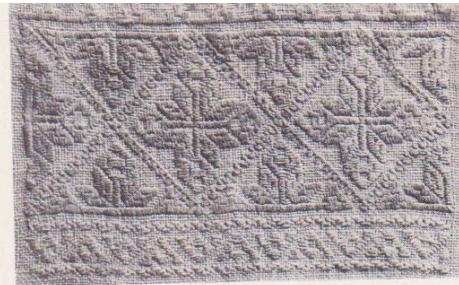

Полтавський Рушник

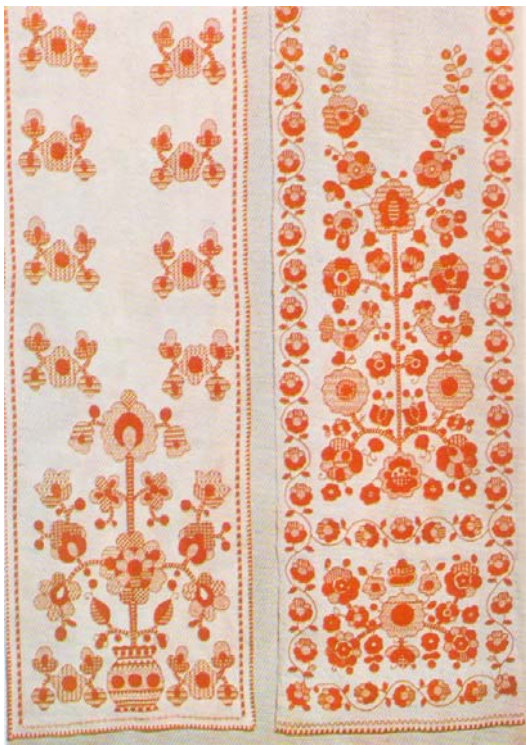
Орнаментований рушник – неодмінний атрибут багатьох народних обрядів і звичаїв. Його використовують на хрестинах, весіллі, похороні, при зустрічі гостей хлібом-сіллю і т.п.

Найбільше в полтавському рушнику виступає рослинний орнамент. Його композицію складають часто букети або вазони у вигляді гілок з квітами. Часто виступають мотиви «дерева-життя» і «богині-берегині». Мотив «дерева-життя» з голубами на ньому давній символ утворення світу та розвитку життя на світі. Мотив «богині-берегині» - стилізованої або абстрагованої жінки з розпростертими вгору руками – символізує матір-природу.

Рушники на Полтавщині вишивають переважно інтенсивним червоним кольором. Червоний колір найбільш емоційний з усіх кольорів.

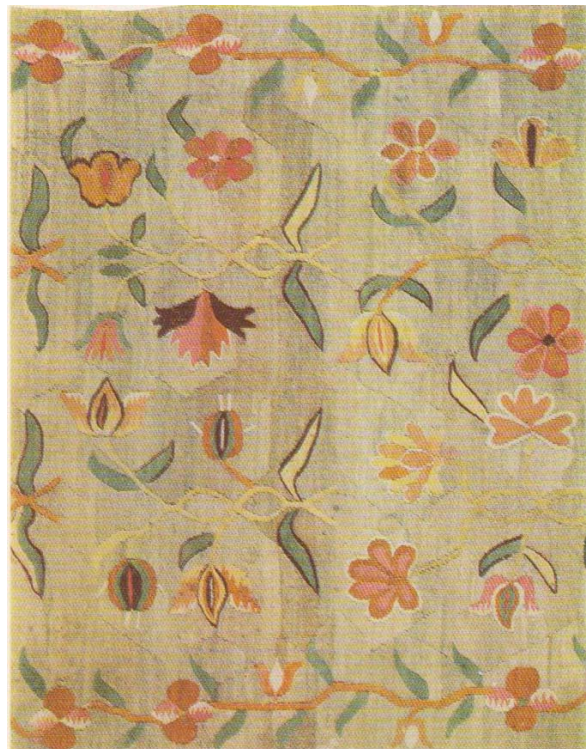

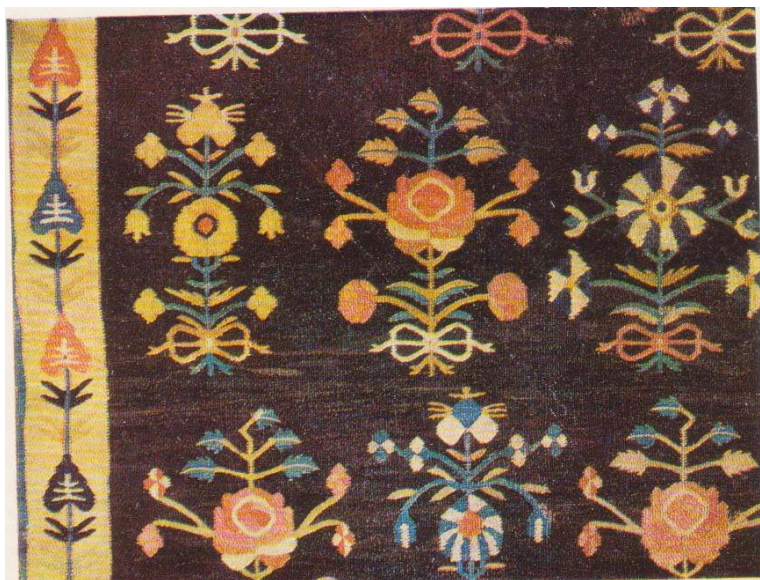

Полтавський Килим

На полтавських килимах переважає рослинний орнамент. Полтавщина дала мабуть найбільше зразків і видозмін рослинного орнаменту.

Полтавська Кераміка

На Полтавщині є цілий ряд осередків керамічного-ганчарського виробництва. Найбільшу славу здобуло собі старе козацьке село Опішне. Іншими осередками є Малі Будища, Попівка, Більки, міста Миргород, Зіньків, Хорол і т.д.

Полтавській кераміці притаманна головню рослинна орнаментика – листки винограду, дуба, сонячника, колоски пшениці, ягоди, барвінок – переважно на єдиній орнаментальній гілці.

43. Миска ганчари
Гладеревського, село
Опіння, повіт Зінь-
ків

35. Миска, село Опін-
ня, повіт Зіньків

44. Миска ганчари
Гладеревського, село
Опіння, повіт Зінь-
ків

36. Миска, село Опін-
ня, повіт Зіньків

Барильце. Зразок полтавської різьби по дереву.

Полтавська Писанка

На полтавських писанках часто виступають квіти. Площу писанки з квітами люблять ділити на вісім частин. Є багато писанок прикрашених листками дерев – дуба (символ мужеської сили), тополі, калини чи барвінку – усі символи жінки.

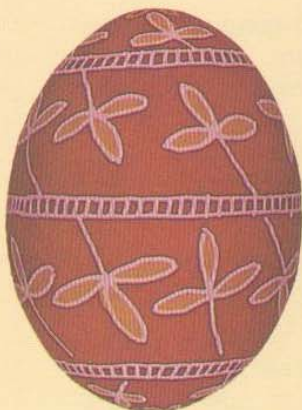
На полтавських писанках є багато зображень птахів – пави (символ краси), голуба (символ любови), ворони. Часами не зображують цілого птаха, а тільки його лапи, бо саме у лапах виявляє птах свою силу. Таким чином маємо писанки «лапи яструба», «гусячі лапи», «курячі лапи», також «ведмежі лапи», «вовчі зуби» і т. д.

Одна з найкращих писанок Полтавщини то «кривий танець» - спіральний безконечник, що йде по поверхні яйця. Безконечник часто має вигляд хвиль, що немов ритмічно йдуть у вічність. «Кривий танець» і безконечник символізують рух сонця по небі, зміну дня і ночі та зміну пір року, а також цикл усього життя в природі: народження – ріст – смерть.

У деяких околицях Полтавщини був звичай виписувати на писанках великодній привіт Христос Воскрес!» і підписуватись у роді «Марічка – Любкові».

ПОЛТАВЩИНА

БАРВІНОК

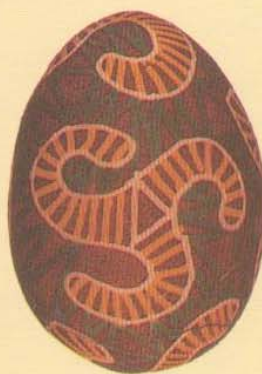
КУРЯЧІ ЛАПИ

ТРИЛИСТ

ЛАВРОВИЙ ЛИСТ

ТРИНІГ

ВОРОНИ

ГУСЯЧІ ЛАПИ

САКВИ

РАЙСЬКА ПТИЧКА

Полтавська Кухня

Кухня Полтавщини славна по цілій Україні. Кожна країна має перлину у своїй кулінарії, що стала невід'ємною частиною світової кухні. Японія, внесла у світову кухню рибне блюдо - суші, Італія – піцу й макарони, Китай – рижові коржі (rice cakes), Україна – борщ, вареники, сало та **полтавські галушки** (small boiled dumplings made of dough). Але це тільки мала частина тих страв, якими можна посмакувати на Полтавщині.

Микола Гоголь у своїх творах чимало місця присв'ячував описам кулінарії Полтавщини. В одній своїй новелі він описує різноманіття страв, якими полтавці пригощали гостей. Це – пиріжки (tarts, pastry) з маком, сиром, капустою або гречаною кашею (buckwheat porridge), коржики (flat cakes) з салом (lard, hog's fat), солені грибки з смородиною (black currant) і горіхами, різноманітні узвари (компоти) з сушених ягід (dried berries), груш, яблук, морель (apricots) і слив, вареники (dumplings) з ягодами, сиром, картоплею або печінкою, варення (мармеляди), наливки та настійки (liqueurs).

А в геніальному творі «Енеїда», Іван Котляревський оспівує страви козацької Полтавщини: це тетеря (thick millet soup) - давня народна страва з пшона (millet), що заправлялася (was thickened with) гречаним тістом (buckwheat dough), смажена яловича печінка (fried cow's liver) з грибами, «смастьони» (a kind of pastry), що пеклися або смажилися з гречаного тіста (buckwheat dough) на олії, «шпундря з буряками» - свиняча грудинка (bacon), підсмажена з цибулею, а потім зварена в буряковому квасі з буряками і здобрена борошном, «пундики» (зроблені з кислого (sour) тіста, ці коржі покривалися смаженою цибулею, складалися один на одного, а потім все це ставилося пекти в піч), «мандрики» - паляниці (round flat cakes) з сиру, борошна та яєць, «саламаха» - зварене гречане тісто, рідке, на олії або коров'ячому маслі, а ще – куліш (cornflour thick soup) та лемішка (cornmeal).

Сучасні полтавчани не забувають рецептів своїх прабабусь та вводять свої власні «родзинки» в кулінарну справу. Навіть поставили у селі Великі Сорочинці пам'ятник «полтавській галушці», що символізує добробут і благополуччя родини. Полтавщина славиться своєю гостинністю: «Чим багаті, тим і раді», - говорять гостям, ставлячи на стіл усе, що є в домі найсмачніше.

Полтавські Хати

На Полтавщині будували хати з рундуками (своєрідні ганки). Часто вікна обмальовували різними візерунками (designs), що дають барвистий вигляд хаті ззовні.

Внутрі хати малювали стінні розписи. У композицію таких розписів входили квіткові орнаменти або букети квітів у вазонах, що є версією прадавнього орнаменту «дерева життя».

Також улюбленими були сюжети з птахами – півнем, зозулею, казковою жар-птицею тощо. Розмальовували і печі та різні предмети в хаті.

Хати на Полтавщині селяни будували переважно так: ставили каркас із дерев'яних стовпів і заповнювали його тонкими дерев'яними жердками (poles), очеретом (reeds), лозою (willow branches). Каркас обмазували грубим шаром глини, перемішаної з соломом, і вкінці білили вапняком ззовні та всередині.

Хати складались із трьох частин – властива хата «світлиця», комора і сіни (вхід).

